

Hoe Tharsia verlost wort vander doot doer aventuere van zeerovers die haer doot ¹ versaghen, daer sij voeren aenden over vander zee.

[16]

[D]ie wijl dat si op haer knien lach in haer gebet, soe quam daer een roefscip voer bi waren, ² ende saghen ³ dese jonge maecht onder den last ende mes ⁴ des doots staen, ende den lant karel ⁵ ghewapent metter daggen om haer te doden. ⁶ Sij riepen: “Laet staen, wreede katijf, ⁷ want dat is onsen roef, niet u offerhande!” ⁸

Als Theophilus dit hoerde, soe liep hi sculen na dat graf bider zee cant. ⁹ Dye zeerovers namen die maecht ende seylden wech. ¹⁰

Theophil[us] ¹¹ quam totter vrouwen ende seyde: “Ic heb ghedaen alsoe ghi mi gheheten hebt.” ¹²

1. doot: aanstaande dood, executie

2. waren = varen — *Die gesten van Romen*: seilen / zeylen

3. saghen: de zeerovers op het schip

4. mes des doots: executiezwaard

5. lant karel: landarbeider

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: [32] Illa vero cum esset posita in oratione venerunt pirate videntes puellam sub iugo mortis stare et hominem armatum volentem percutere eam

7. katijf: sukkel, ongelukkige — etymologisch: (krijgs)gevangene

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: clamauerunt Parce crude-[o2rb]lissime barbare illa est nostra preda non tua victoria — “victoria” zal een verlezing zijn van ‘victima’: offerdier, in het Middelnederlands (correct) als “offerhande” vertaald — dezelfde fout in de drukken van Ulrich Zel, Keulen ná 1472 en Johan van Westfalen, Leuven 1484 van de *Gesta romanorum* alsook in de edities van Keller 1842 en Oosterley 1872 — Kortekaas 2004: uictima — Het kan haast niet anders of de vertaler van *Die gesten van Romen* raadpleegde een *Historia apollonii regis tyri*.

9. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: at ille vt talia audiuit fugiens post monumentum latuit in lictore

10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Pirate vero rapuerunt virginem mare petunt

11. Snellaert 1493: Theophilus

12. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Villicus redijt ad dominam et ait. Quod iussisti factum est

[...] ¹ “Daer om soe rade ic u, laet ons rouwighe cleder aen trecken ende screyen valsche tranen in teghenwoerdicheyt vanden poerters ende segghen dat ² Tharsia haestelic ³ van groter zichten ghestorven is.” ⁴

Als Stranguylio dit hoerde, soe was hi seer qualick te vreden ende beefde van anxt ende seyde: “Gheeft dan my oec een rouwich cleet aen op dat ic screyen mach, want ick onnoselicken in dese sonde ghestricket ben. ⁵ O mi,” sprack hi, “wat sal ic nu moghen segghen of doen, want die vader van deser maghet heeft onse stat verlost van[t] ⁶ perijkel des doots. ⁷ Om dese stats wille [e3v] is hi in die zee bedorven, ende hi heeft sijn goet verloren ende oec veel armoeden heeft hi gheleden, ende nu is hem sijn doecht met quaet gheloent. ⁸ Sijn dochter, die hi ons bevolen hadde op te voeden, die heeft een wrede beest ⁹ verslint. ¹⁰ Ic mach [n]u ¹¹ wel mijn oghen uut screyen over dat

1. Hier zit een gat in het verhaal, ik vermoed als gevolg van een *saut du même au même* met als begin- en eindpunt “factum est”, zoals naverteld in de *Gesta romanorum*: De ‘lantman’ is opgelucht dat hij Tharsia niet heeft hoeven doden. Dat zij door de zeerovers meegenomen is, beschouwt hij ook als ‘uit de weg geruimd’. Die boodschap brengt hij aan Dyonisiades, en hij vraagt haar om nu haar deel van de afspraak na te komen. Zij weigert dat en jaagt hem weg. Vervolgens brengt zij de onwetende Stranguilio op de hoogte van haar plan en de uitvoering ervan. Hier zit een ‘gat’ in de Recensio B in Kortekaas 2004, die de vertaler van de *Gesta romanorum* volgde getuige “sub iugo mortis”, waar Recensio A heel anders leest: “videntes hominem armata manu velle percutere”.

2. *Die gesten van Romen*: hoe dat

3. haestelic: plotseling

4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: tu vero vt consulo induas te lugubrem vestem et ego tecum et effundamus lacrimas falsas in conspectu ciuium et dicemus eam ex graui infirmitate defunctam.

5. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Stranguilio vt audiuit: tremor et stupor eum inuasit et dixit Da ergo et michi vestem lugibilem vt lugeam quia tali scelere sum inuolutus

6. Snellaert 1493: van — verbeterd op basis van *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: vant; ed. Van Os 1484: van dat

7. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: heu quod faciam? Pater puellae istam ciuitatem a periculo mortis liberauit

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: propter istam ciuitatem naufragium pertulit bona perdidit et penuriam perpressus est et restitutum est ei malum pro bono.

9. wrede beest: zijn echtgenote, Dyonisiades

10. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Filiam suam quam nobis misit nutriendam crudelis leena deuorauit

11. Snellaert 1493: uv

goede, schone ende ¹ onnosel maechdekijn. ² Och, ic ben nu ghebonden ³ met die alre quaetste ende venynste serpent!” ⁴ Ende hi sloech sijn oghen inden hemel ende seide: “O, God almachtich, ghi weet [wel] ⁵ dat ic onsculdich ben vanden bloede van Tharsia. ⁶ Eysschet da[t] ⁷ bloet van Dionisiades, mynre wreeder vrouwen!” ⁸

Doe sach hi op sijn wijf ende seide: “Seght [m]i, ⁹ wreede beeste, viant Gods ¹⁰ ende ¹¹ scuymstel der menschen, hoe hebstu des conincx dochter vermoert?” ¹²

Sij toech met haer dochter swarte, rouwighe clederen aen ende dat moeste oec doen haer man, ende stortede valsche tranen voer dye burgheren ende seide: “O, alre liefste burghers, ¹³ weet dat wij screyen ende tot u ropen ¹⁴ dat ghi oec rouwich wesen sult om dattet licht ¹⁵ onser oghen, Tharsia, Appollonius des princen van Thyro dochter, ¹⁶

1. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: goede schoene edele onnosel; ed. Van Os 1485: ghoede schone onnosel

2. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: heu cecatus sum lugeam innocentem.

3. ghebonden: zeer tegen mijn zin geliëerd

4. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Vincutus sum ad pessimum venenosumque serpentem — Een ‘serpent’ kan zowel een slang (zonder vleugels) als een draak (met vleugels) zijn. Voor de middeleeuwen, die weten dat de duivel zich in *Genesis* 3 als slang vermomde om Eva te bedriegen, met de Zondeval tot gevolg, is er geen slechter dier op aarde.

5. Ontbreekt in Snellaert 1493 — toegevoegd op basis van *Die gesten van Romen*.

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: eleuans oculos ad celum et ait. Deus tu scis quia mundus sum a sanguine tharsie

7. Snellaert 1493: dae — verbeterd op basis van *Die gesten van Romen*.

8. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: et requiras a dyonisiada

9. Snellaert 1493: ghi — verbeterd op basis van *Die gesten van Romen*.

10. viant Gods: synoniem van de duivel

11. *Die gesten van Romen*: een

12. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Respexit vxorem suam et ait. Quomodo suffocasti filiam regis inimica dei hominemque obprobrium? — In de antieke roman wordt deze vraag niet gesteld, maar in plaats daarvan de vraag: Hoe deze misdaad te verbergen?

13. *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: poorters burghers

14. ropen = roepen

15. licht onser oghen — zo ook in *Die gesten van Romen* — in de *Gesta romanorum* echter “spes oculorum”

16. Appollonius des princen van Thyro dochter: dit lijkt toch zeer in tegenspraak met de onwetendheid van Tharsia zelf over haar afkomst

haestelic ghestorven is, ende heeft ons groten druc ende hert seer ¹ ghelaten, die wij waerdelic ² hebben doen begraven.” ³

Als dit die burghers hoerden, soe waenden sij waers ⁴ ende ordineerden ter eeren ende verdienten haers vaders een schone metalen graf, daer si op deden eenen tytel setten, aldus ghe-[e4r]screven: ⁵

Dit graf is gbemaect ter eeren der schoender, edelre maecht Tharsia, des princen dochter Appollonius van Thyro, overmits verdienten ende goet dat hi der stadt ende burgeren van Tharsien bewesen heeft. ⁶

1. druc ende hert seer: verdriet en hartzeer

2. waerdelic: waardig — *Die gesten van Romen*, ed. Leeu 1481: waerlic (naar waarheid); ed. Van Os 1484: waerdelic — wat de juiste lezing zal zijn gelet op “digne sepelire”

3. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Illa vero induit se et filiam suam lugubres vestes falsasque lacrimas fuderunt coram ciuibus. Ciues karissimi ideo ad vos clamamus quia spes oculorum nostrorum tharsia quam vidistis subito dolore defuncta est et nobis cruciatus et amarus fletus reliquit quam digne sepeliri fecimus.

4. waenden sij waers: verkeerden zij in de veronderstelling dat het waar was

5. Ook hier weer dringt zich de gedachte op dat Snellaert 1493 kennis had van een Latijnse historia, waarin expliciet sprake is van een grafopschrift, in Kortekaas 2004, Recensio A: DII MANES / CIVES THARSI THARSIAE VIRGINI / BENEFICIIS TYRII APOLLONII / <EX AERE COLLATO FECERVNT>. Recensio B: THARSIAE VIRGINI APOLLONII FILIAE / OB BENEFICIA EIUS / EX AERE CONLATO DONUM DEDERUNT.

6. *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: Tunc pergunt ciues vbi figuratum erat e[t pro meritis] patris fabricatum ex ere corpus vbi ciues tharsie virgini pro beneficijs patris eius sepulcrum ex ere collatum fe-[o2va]cerunt. — *Gesta romanorum*, ed. Leeu 1480: ex promeritis — In de antieke roman wordt Tharsia zogenaamd gecremeerd en richten de dankbare burgers op de plaats van de brandstapel een gedenkteken op. In de *Gesta romanorum* versie krijgt zij een bronzen graf in de vorm van of met daarop een (haar gelijkend) beeld.